

KWIATEK (404) *sb m*

-ã- (215), -a- (6); -ã- : -a- *BibRadz* (3 : 1), *RejPos* (33 : 2), *SkarŻyw* (4 : 1), *SzarzRyt* (1 : 2).

◊ *e jasne*.

sg N kwiątek (35). ◊ *G* kwiątka (3) *FalZioł* (2), *SkarŻyw*, kwiątka *CzechRozm* (2). ◊ *D* kwiątkowi (4). ◊ *A* kwiątek (14). ◊ *I* kwiątka(e)m (2). ◊ *L* kwiątka (3). ◊ *V* kwiątka (6). ◊ *pl N* kwiątka (74). ◊ *G* kwiątków (129), kwiątk(o)ch (1); -ów : -och *FalZioł* (80 : 1 : *V* 111); ~ -ów (16), -(o)w (113). ◊ *D* kwiątk(o)m (5). ◊ *A* kwiątka (92). ◊ *I* kwiątkami (18), kwiątka (10); -ami *FalZioł* (9), *Gliczqż*, *LubPs* (2), *MWilKHist*, *KochPieś*, *KlonKr*, *SapEpit* (2); -i *RejWiz* (3), *RejFig*, *RejZwierz*, *RejPos* (2), *RejZwierc*, *SzarzRyt*; -ami : -i *Mqcz* (1 : 1); ~ -ami (9), -(a)mi (9). ◊ *L* kwiątkach (3) *KrowObr*, *Mqcz*, *WitosłLut*, kwiątk(o)ch (2) *FalZioł*, *RejWiz*; ~ -ach (2) *Mqcz*, *WitosłLut*, -ách (1) *KrowObr*. ◊ *V* kwiątka (1).

Sł stp notuje, Cn s.v. kwiat, Linde XVI – XVIII w.

Dem. od „kwiat”; zwykle z neutralizacją funkcji deminutywnej (404) :

1. *Roślina ozdobna, kwitnąca; flosculus Murm, Mymer¹, Mqcz, Calep, Cn; flos Mqcz (388) :* on to iest tzołmy go w niedzielę przywitali/ gdyłmy kwiątka ij rozgi przed niym miotali/ oto teraz związán/ vbit ij vplwán *OpecŻyw* 117v, 71v, 102v, 179; *PatKaz III* 102v; *Murm* 116; *Mymer¹ nlb* 1v, 18; *FalZioł IV* 40a; *GliczKsiqż* F, N; Pan [...] láto kwiątkami/ a żimę białością fnyegu/ ochędożyć raczył. *LubPs R3 marg*, aa4; *KrowObr* 80v, 92v [4 r.], 93 [4 r.], 93v, Qq4v, Tt3; A gdy po frogiey żimie vkażą fie kwiątka/ Tedy każdy wiefelży *RejWiz* 35, 20, 20v, 24v, 35, 84 (9); *Leop Cant* 2/12; IEdnego z nálzey bráciey ná obyad prożono [...] áno kwiątka/ obruz potrzęfiono/ Nákládżono ferwetow / troćifzkow/ solniczek *RejFig* Aa7; *RejZwierz* 113v, 130v, 141v; Iákać iest rola/ thákieć tez fá y nafienia/ iákie kwiątka takie theż bárwy *BibRadz* 4.Esdr 9/17, 4.Esdr 6/44; *BielKron* 20v [2 r.]; *Pancarpiae*, Wieńce z rozmáyitych kwiątków vplecione. *Mqcz* 275a, 15b, 39b, 69a, 131a [9 r.], b (28); *SienLek* 43; *RejAp* 54, 177, 199, [200]; [*Bóg Ojciec*] páfie ptałzki/ zwirzeta karmi/ kwiathki wilgotnościami ich przyrodzonemi chędoży y fárbuie dziwnemi przyprawami ich. *RejPos* 316v, 2v *marg*, 87, 109v, 162, 217 (8); *RejZwierc* 58v, 129, 171v, 218v; *BudBib* 4.Esdr 9/17; *CzechRozm* 144v [2 r.]; *PaprpPan* Bb4v; [*św. Benedykt*] lam Plebany wieſkie nawiedzał [...] duchowne ſwięcił: koſcioły/ ołtarze/ ornaty/ naczyńia/ poſwiała. zá co nie tylko iednego pieniąłzka/ ále y kwiątkow niebrał. *SkarŻyw* 412, 127, 143, 412; *StryjKron* 160; *CzechEp* 191; *KochFr* 83; *KlonŻal* A3, D2v; *KochPam* 81; Tobie kwóli/ rozliczne kwiątka Wiołná rodzi *KochPieś* 72 [*idem ArtKanc* P14]; Będe nád wami [*wołami*] ſiedziála. Y tym czáfem kwiątka rwała. Kwiątka bárwy rozmáitéy/ Które ná łubce obłyztéy/ Vfádżę w nadobné koło/ Y wložę ná ſwoie czoło. *KochSob* 64; *PudłFr* 71; *ArtKanc* B2v, P14; *Calep* 424b; Przypátrżcie fie liliom (*marg*) kwiątkom. (–) iáko roftą: nie prácuią ani przęda *WujNT Luc* 12/27; *SarnStat* 264; *WitosłLut* A5v; Wiołná [...] przykré ſniegi/ wonnémi kwiątkami/ Precz z żiemie pędzi *GosłCast* 69; *SapEpit* A3v, A4, B3v [2 r.].

W porównaniach (19): RejJóz A5v; *BielKom* C7; y my nędznicy pięknie fie ſwiećimy/ iáko kwiątka ná polu gdy fie vbierzemy. *RejWiz* 83v, 58v, 83v; *RejZwierz* 113v; iáko plczzoła lataiąc to tám to lám z rozmáitych kwiątkow miód zbiera/ thák theż y moy Dworzánin od co naylepłzych miłtrżow [...] co naychwálebniefze łztuki/ niechay krádnie. *GórnDworz* E6v; *RejPos* 220, 229, 351v; *RejZwierc* 214,

220, 269; *CzechRozm* 144v; *SkarŻyw* 13; Chłop káfzle/ z niego śmierdzi/ dziewczki iáko kwiatki/ Záf niepewne bywáią z tákich oycow dziatki. *BielSjem* 22; *PudłFr* 41; Iák prędko ścięty kwiatek/ fwą ozdobę tráci/ Ták rychło kráfę człowiek/ gdy fię z śmiercią bráci. *GrabowSet* E; *SiebRozmysł* E4v.

W charakterystycznych połączeniach: kwiatek kwitnący, nadobny, piękny (najpiękniejszy) (7), pisany, wdzięczny (2), wiosenny (2), wonny (5); kwiatki rozliczne (6), rozmaite (6); kwiatek się rozkwita, zakwita; kwiatkow natrząść; kwiatki miotać (6), oszczypać, urwać (2), zbierać (3); kwiatk(am)i ochędożyć (2), ozdobić, potrząść (2).

Wyrażenia: »kwiatek polny« [szyk 8 : 2] (10): moię miłe dzyatki/ Rościcie ku ozdobieniu iáko polne kwiatki. *BielKomC7; BielKron* 24v; *RejAp* 22; Pan Kryštus [...] nam opowiada [...] iżechmy fą w nierowney łáfce v niego/ niżli kwiatki polne ábo ptafżetá niebieskie. *RejPos* 219, 162v, 217, 217v, 220 *marg; KlonŻal* Bv; *KochPieś* 7.

»kwiatek rożany« = róža (2): Poćciwy fláchćic s wżetecznyemi pány/ Ieft iáko kwiatek w Pokrzywach Rożány. *RejZwierc* 220; *PudłFr* 41.

peryfr. »z rozlicznych kwiatkow wysysane treści« = miód (1): Tu fię lkąpych pżczółek roie zwabiły bez wieści/ Tu zniofły z rozlicznych kwiatkow wyfýlane treści. *KlonŻal* C4v.

W przen (26) : *RejPs* 127; *MączLub nlb* 14; *RejAp* 29v, 44v; Przecz im nie podawałz kwiatkow ábo zyołek onych wdzyęcnych flów/ náuk/ á poftánowienia Páná twoiego? *RejPos* 346, 3v, 4, 87v, 156v, 232v (10); *BiałKat* a4; Zbieżálác iuż wiofná oney kwitnącey młodości twoiey/ kiedy wżytki kwiatki zákwitáią. *RejZwierc* 136, 129, 131; *CzechEp* *2; Ma tytuł fwoy duchowny ten Wianek/ od Wieńcá/ z rozlicznych wonnych kwiatkow vwitego. *LatHar* 508; *WitosłLut* A3 [2 r.]; [muzy kładq] ná głowę moię wieniec záśluzony/ Z mirtu/ z kádźidlá/ wonny z wieków poświęcony. Z którego piérwży kwiatek/ Iofippá moiego/ [...] Kładźcie fobie przed oczy *GosłCast* 10; *SzarzRyt* C4v, D2.

W przeciwstawieniu: »kwiatki ... ciernie« (1): pięknego [świata] iákobyś fię trzymał/ ktory ták fprofnego oblápiałz? kwiatki iego iákobyś zbierał/ ktory y od cierniá ręki włtrzymác nie możefz? *WysKaz* 11.

Przen: Ozdoba; tu iron. (1) : Oćieráiąc łyšinę/ ófrał mię wrobl rzecze [ksiądz] [...] Alboć w nim dyabli fráli ná nas temi kwiatki. *RejFig* Aa8.

a. Część rośliny będąca końcowym odcinkiem pędów o gęsto skupionych liściach przeważnie barwnych – organ rozmnażania płciowego rośliny (często w przepisach i receptach jako składnik lekarstwa) (204) : korzeń tego ziele ma być kopany/ przed tym nyłzły [!] kwiatki będzie miało to ziele *FalZioł* I 10c; *Flítula* pałtoris [...] nałokieć rofcie [...] na łamym wirzchu kwiatek [kwiáth *SienHerb* 68a] zielony wyrałta *FalZioł* I 55b, I 25c, 36d, 37a, d, 38c, 39a (45); *BielŻywGlab nlb* 11; *BierRozm* 8; *RejWiz* 23v, 179v; grządeczki [...] pięknie potrzęfá/ wonnemi zyołeczki. S kłorych fię potym kwiatki/ piękne rośkwitáią/ A przy tym wdzyęcny owoc/ y zyarneczká dáią. *RejZwierz* 138v; *BibRadz* 3.Reg 6/29; *Mącz* 39c; *SienLek* 160v, 256v; *MWilkHist* A3v; *GrabowSet* H4v.

kwiatek czyj [w tym: ai poss (89), G sb i pron (31)] (120): kthorego ziele [ptasze gniazdo] kwiatki więcey fą godne ku lekarftwu niżli korzenie y lifcie iego *FalZioł* I 40c, I 16c, 33d, 59b [2 r.], c, 61a (14). Cf *W* połączeniu z nazwą rośliny.

W połączeniu z nazwą rośliny lub przymiotnikiem od takiej nazwy [w tym: *ai poss* (89), *G sb* (17), *N sb* (1); *kwiatek* + *określenie* (101), *określenie* + *kwiatek* (5)] (107): Wezmi łoku opichowego [...] ielenich ięzikow, boragowych kwiatkow/ każdego połgarłci/ korzenia mieczykowego *FalZioł* I 8b; wino w kthorym wrzało Ptałze gniazdo kwiathki s hanyżem dane ku picciu/ wiatry grube y oftre trawi w żywocie *FalZioł* I 40d; Wezmi kwiatkow grzybienia białego kwiathkow fijołkowych/ po dwu garłci/ nafienia młeczowego *FalZioł* I 92a; Też woda w ktoreyby były vwarzony kwiatki grzybieniowe [grzybieniowe kwiecie *SienHerb* 113a] á pita/ bołenie miechierza oddała. *FalZioł* I 92b; Potym wezmi kwiatkow rumnowych kwiatkow nołtrzegowych/ kwiatkoch łwoyłkiego kopru/ tych trzech rowno po garłci *FalZioł* V 111, I lb [2 r.], 3b, d, 6c, 9a (104); *SienLek* 160v; *BiałKaz* B4v; *KochSob* 68.

W porównaniach (3): wiára iełt iáko łzczep pięknie vłzczepion. Łáłká iełt iáko kwiatki ná onym nadobnym łzczepie rołkwitnęłe *RejZwierc* 129; *BiałKaz* B4v; Twarz iáko kwiatki miéłzáné/ Leliowé/ y róžáné. *KochSob* 68.

W *przen* (23) : *PatKaz* II 56 [2 r.]; vynydzycie rołczka łkorzenya yełfe [...] a kwiatek łkorzenya yego włtápy to yełt marya panna *PatKaz* III 94; będzie rołferzon iáko piękny Cedron ná pułfczy/ abowym go łam pan bog włłzczepił/ á kwiatki ie⁸⁰ wznikną áž ná páłac iego. *RejPs* 137v; *KrowObr* A, Av [2 r.]; Aby łie iáko Pczółki do ciebye zlatáli/ Twey rády á pomocy/ pocżciwey łzukáli. Niech tve kwiatki piękny/ cnotámi woniáią *RejZwierc* 130v; by teź tá wiára tylko łámá miáłá łtać iáko łucha gáłáź á kwiatkow ani owocow to iełt dobrych a pobożnych łpraw nie było około niey *RejAp* 173; A coź rozumiełz iákie then łzczep a tá łátorołł powinná kwiatki s łiebie podawáć/ kthora wyrołłá s ták łwiéłtego korzenia á s ták łwiéłtey máłice Páná łwego? *RejPos* 172, 172 [3 r.], 172v, 173 [2 r.], 194; *RejZwierc* 21v, 259v; Ia iáko winne drzewo wonność wdzięczną wpułściłám/ á kwiatki moię łą owocem chwały y bogactw. *BudBib Eccli* 24/19; *CzechRozm* 197 [2 r.], 179v.

Przen (3) :

a) *O Jezusie* (2) : Czemu leżyłs tu w chłéwie [...]O małutki nádobny kwiatku wielmi łliczny/ o dziéciátko łłlachtetné/ róży podobné. *OpecŻyw* 19.

Wyrażenie: »kwiatek róże łlicznej« (1): Włlytek w mié raczy włtępitż łtudnitzo łlodkołcij/ aby ch cie moğł nołitż kwiatku róże łliczné. *OpecŻyw* 18v.

b) *metonimicznie: Pylek kwiatowy* (1) : [pszczoły] niektore kwiatki nołzą wáżę zakładaia/ drugie materijá na wołk łprawuia, drugie plałtri buduia *FalZioł* IV 27d.

b. bibl. Symbol nietrwałoci i przemijania życia doczesnego (9) : tu Pan włpomináć raczy/ iż by teź był napięknieyłszy kwiatek/ tedy vcięłt mułł być á vłchnáć w zyelonołci łwoiey *RejPos* 220.

W porównaniach (8): [człowiek] podobien iełt ku kwiatkowi ktory łporánku łie rołkwitnie/ á kwieczoru wziemié będzie potłoczón *RejPs* 134v, 54v, 150v; CZłowiek národzony z niewiáłty [...] Wyrałta iáko kwiatek/ y bywa podcięłt/ przemiiá iáko cień *BibRadz Iob* 14/2; *RejZwierc* 219; *BiałKaz* B4; *LatHar* 563; Pánienki/ Młóđzieniałzki/ także dźiatki máłé/ Iáko młóđziucżkie kwiatki/ trawki niedołtałe. Zárowno kołá gárne łmierć nieuchroniona *KołakCath* B4v.

Wyrażenie : »kwiatek polny« (1): wiek káždy iełt iáko trawá: y iáko kwiatki polne/ ná ktore łkoro wiátr oftry vderzy/ vłycháią *LatHar* 563.

c. *Coll.* (2) : latorośl ma długą [...] około latorośli kwiatek białawy, gdy kwiatek opadnie/ thedianim iagody zielone zoftaią. *FalZioł* I 114a.

2. *Ozdoba w kształcie kwiatu* (3) : páwiment s írebrnych blach/ ímálcem nápułzczony/ Wirzch z onych dziwnych kwiatkow/ wízytek pozłocony *RejWiz* 24v; SŁawá tá Pyęknie ieździ/ ná Koniu vbrányim/ A s proporcem czyrwonym/ kwiatki zmálowányim. *RejZwierz* 114.

Wyrażenie: »haftowane kwiatki« (1): A bárzo nam tępią dziatki Owy háwtowane kwiatki Więć rzezane nogáwiczki Więć akxámitne trzewiczki *RejRozpr* I3.

3. *Coś najlepszego, wybór, ozdoba* (13) : *RejFóz* D5v; [dziatki] wízytkiemu ítworzeniu nawdzyęćniejszy kwiatek. (*marg*) W dziathkach iáka roskofz. (-) *RejWiz* 58; *RejZwierz* 220; IDź ná świat o Iozyppe/ idź o zákochány/ Stań śmieie wízytkim w oku/ kwiátku bez przygány *GosłCast* 12, 34.

Wyrażenia: »cnot kwiatki« (1): Niech tez Krolowa kwitnie iák Lilia, W łáłce v Bogá, która częfte zwiiia Cnot świętych kwiatki, ná vbogie ludzie *KlonKr* F4.

»kwiatek niebieski« (2): POzdrowiam cię święty Anyele Boży/ kwitnący kwiátku niebieski/ ksiązę śláchetne/ ktoremu íeťtem od Páná Bogá poruczony *LatHar* 47, 48.

»kwiatek niewinności« (1): áby s íiebie wdzyęćzne owoce cnothliwych ípraw záwždy ku ćci á ku chwale Páńfkiey okázowáli/ kładąc kwiatki nyewinności íwey przed obliczym yego. *LubPs* aa4 *marg*.

»kwiatek panieński, panieństwa« [*szyk 1 : 1*] (1 : 1): Witay Pánie IEzu Chryśte/ wesele Anyelfkie [...] práwy człowiecze/ kwiátku y owocu pánieńki. *LatHar* 221; PAnieńtwá kwiátek tu leży íchowány/ Twą íkwápná śmierci ręką rozerwany *SzarzRyt* Dv.

a. *Cytat, sentencja* (2) :

Szereg: »kwiatki a sentencyje« (1): Carpere flosculos. Kwiatki á piękne íentencie z pílmá wybierać. *Mącz* 39b.

Iron. (1): A iż mię y to od opifánia ná nie powściągnęło/ iż on ty íwoie kwiatki názwwał śniadánim: obiecuiąc mi po nim iákis gnaćifty obiád. *CzechEp* *2v.

Cf [KWIATUSZEK], KWIECIEC